FRANSA RUANDA SOYKIRIMINDAKİ SORUMLULUĞUNU KABUL ETMEDE BAŞARISIZLIK GÖSTERİYOR

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde öngörülen yetkili bir uluslararası mahkeme tarafından, günümüzde değin üç soykırım kararı verilmiştir. Bunlardan birisi Bosna Savaşında Srebrenitsa Soykırımı, diğeri Kızıl Kmerler tarafından gerçekleştirilen Kamboçya Soykırımı ve son olarak Ruanda Soykırımıdır.[1]

1994 yılında yaşanan tarihin en büyük trajedilerinden biri olan Ruanda Soykırımında, 100 gün içerisinde 800 binden fazla Tutsi ve ılımlı Hutu, aşırı uç Hutular tarafından soykırıma uğramıştır. Bu insanlık suçunun sorumlularının ortaya çıkarılmasına dair tartışmalar hala güncelliğini korumaktadır.

Ruandada Tutsiler ve Hutiler arasında öfke ve şiddetin tırmanmasında, batılı devletler tarafından sömürgeleştirme stratejisi olarak yerel güç dengelerinin değiştirilmesinin ve toplumda bölünmeler yaratılmasının etkili olduğu bilinmektedir. Ruanda Devlet Başkanı Paul Kagame *Avrupa'nın Ruanda üzerindeki kontrolünün en yıkıcı mirası, sosyal ayrımların sözde 'ırklara' dönüştürülmesiydi. Sınıflandırıldık ve parçalara ayrıldık*[2] diye ifade etmektedir. Ruandada sömürge dönemi öncesinde hayvancılık ile uğraşan Tutsiler ve tarım ile uğraşan Hutiler olmak üzere, bölge halkının geçim kaynaklarını ifade eden isimler, Belçika yönetiminde etnik sınıflandırmaya dönüşmüştür ve kimlik kartlarında farklı etnik gruplar olarak yazılmıştır.[3] Avrupalı antropologlar Tutsileri daha dar burunlu, daha uzun boylu beyazlara daha yakın olarak tanımlamışlardır ve sömürge yönetimi ayrımcılık yaparak, hükümette ve idaredeki pozisyonlara, Ruandada sayıca daha az olan Tutsileri getirmişlerdir.

1950'lerin sonlarında Afrika devletleri bağımsızlıklarını elde ederken ise, Belçika çoğunluk olan Hutulara dayalı yeni bir devletin yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Bu arada, kıta üzerinde etkisini korumaya çalışan Fransa, Doğu Afrikanın Frankofon bölgesinde bulunan, Fransızca konuşan ülkelerden biri olan Ruandayı İngilizce konuşan komşu ülkelere karşı önemli bir kültürel nüfuz aracı olarak görmüştür.[4] Bu doğrultuda, Fransız askeri güçlerinin ülkeye yerleştirilmesi ve ticaret anlaşmaları karşılığında Ruandadaki yönetime mali ve askeri yardım sağlanmıştır.

Soykırımdan önce ve soykırım sırasında Fransanın Ruanda hükümetiyle yakın ilişkileri olması sebebiyle Fransanın soykırımdaki sorumluluğu ve Fransız yetkililerinin Hutu milis faillerine yardımının söz konusu olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. 2008 yılında bağımsız bir Ruanda komisyonu soykırıma ilişkin yürütülen soruşturmalarla ilgili çalışmalarını yayınlamış ve Dominique de Villepin ve François Mitterrand dahil olmak üzere bazı Fransız yetkililerinin soykırımda suç ortağı olduklarını iddia etmişti.[5] Bu dönemde İngiliz basını Ruandanın Fransız etki alanından Anglofon bloğuna doğru hareket etmekte olduğunu ve bu sebeple Ruanda hükümetinin Fransanın soykırımdaki rolü hakkında acı verici soruları sormaktan çekinmediğini yazmıştı.[6]

2017 yılında ise Ruanda hükümeti, Washington merkezli bir hukuk firması Levy Firestone Museu soykırımda Fransız hükümetinin rolünü araştırmak için görevlendirmiştir. Bu görevlendirme ile ilgili, Ruanda yönetimi, Fransa ya da Ruanda merkezli bir hukuk firması yerine başka bir ülkeden firmanın araştırma yapmasının, gerçeklerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaya yardımcı olacağına inandıklarını belirtmiştir.[7] Bununla üzerine, 2019 yılında da Fransız Cumhurbaşkanı Emmanuel Macronun talimatıyla Fransız tarihçi Vincent Duclertin himayesinde araştırmacı ve tarihçilerden oluşan bir komisyon Ruanda soykırımının araştırılması için yetkilendirilmiştir. Bu iki ayrı komisyonun konu ile ilgili araştırma raporları 2021de birkaç hafta arayla yayınlanmıştır.[8]

Nisan 2021de yayınlanan *Öngörülebilir Bir Soykırım: Ruanda'da Tutsilere Karşı Soykırımla Bağlantılı Olarak Fransız Hükümetinin Rolü* başlıklı Muse Raporunun vardığı sonuçların aşağıdakiler dahil olmak üzere çeşitli açılardan Fransanın Duclert Komisyonu Raporu ile farklılaştığı belirtilmektedir:

> ***Sorumluluk:*** *Duclert Komisyonu ve Fransız hükümeti sorumluluk konusunda henüz bir sonuca varmamıştır. Komisyon, ezici sorumluluktan bahsederken ve bunları siyasi, kurumsal, entelektüel, etik, bilişsel ve ahlaki sorumluluk gibi soyut değerlendirmelerle incelemektedir. Duclert Raporu, Fransız Hükümeti'nin öngörülebilir bir soykırımın gerçekleşmesinde önemli bir sorumluluk taşıdığını beyan etmemektedir.*
>
> ***Körlük:*** *Duclert Komisyonunun vardığı sonuç, Fransız hükümetinin yaklaşan soykırıma kör olduğunu göstermektedir. Muse raporunda ise bunun aksine soykırımın öngörülebilir olduğu sonucuna varılmaktadır. Muse raporuna göre, Fransız hükümeti, öngörülebilir soykırım konusunda ne kör ne de bilinçsizdi. Gerçekleştirilen sivil katliamlar hakkındaki bilgiler ve Ruandadan gelen veriler ile Fransız hükümeti bir soykırımın yaklaştığını görebiliyordu.*
>
> ***Örtbas:*** *Duclert Komisyonunun vardığı sonuç, esas olarak, soykırımdan sonraki çeyrek yüzyıla değinmemektedir. Muse raporu ise, aksine, Fransız hükümeti tarafından 1994'ten beri gerçekleştirilen örtbas etme, engelleme ve yanlış anlatıları detaylandırmakta ve incelenmektedir.*[9]

Muse Raporu, Fransanın etkisini yayma ve koruma niyeti ile soykırım niyetleri netleştiğinde bile Ruandalı müttefiklerine verdiği destekte tereddüt etmediğini ve

Birleşmiş Milletlerin çabalarını engellediğini ortaya koymaktadır.[10] Rapor ayrıca Ruanda Vatansever Cephesi, Kigali'nin kontrolünü ele geçirdiğinde ve Ruanda'nın kontrolünü soykırımcı yönetimin elinden almaya hazır olduğunda, Fransanın aceleyle müdahale ettiğini ve Turkuaz Operasyonu ile sözde Güvenli İnsani Bölge olarak adlandırılan bir bölge yaratarak aşırılık yanlısı Hutuların Zaire'ye geçişine yol açtığını belirtmektedir.[11]

Ruanda ile ilişkilerinde "yeni bir sayfa açmak" için 27 Mayısta Ruandaya giden Macron, Fransanın Ruanda Soykırımı'ndaki rolüne ilişkin sorumluluğunu kabul ettiklerini, Fransanın hatalı olduğunu ancak suç ortağı olmadığını ifade etmiştir. *Soykırım başladığında, uluslararası toplumun tepki vermesi yaklaşık üç ay, bitmez tükenmez üç ay aldı ve biz, hepimiz yüz binlerce kurbanı terk ettik.* diyerek 800.000 kurbanın yüzüstü bırakıldığını söylemiştir.[12] Soykırımdan kurtulanlar, Macron'un resmi olarak kendilerinden özür dilediğini duymak istediklerini ve bu nedenle hayal kırıklığına uğradıklarını ifade etmektedirler.[13] Ruanda hükümeti ise Duclert Raporunda ortaya konulanların yeterli olmadığını, yine de bu raporun "Fransa'nın rolüne ilişkin ortak bir anlayışa doğru önemli bir adım olduğunu belirtmiştir. [14]

Fransa, Ruanda'daki soykırımla bağlantılı olarak rolünü ve doğrudan sorumluluğunu dolaylı bir biçimde itiraf etme yoluna gitmiştir. Ruanda soykırımındaki sorumluluğun, Setif ve Guelma katliamları dahil olmak üzere, Cezayirde ve Orta Afrikada Fransa tarafından uygulanan şiddetin de kapsamlı olarak ortaya konulması ve itiraf edilmesi yolunda bir adım oluşturması beklenmektedir.

[1] Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina V. Serbia and Montenegro), *International Court of Justice*, February 26, 2007, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf, ECCC at a glance*, The Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia,* https://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/eccc%20at%20a%20glance%20-%20january%202018.pdf , Statute of the International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens Responsible for Genocide and Other Such Violations Committed in the Territory of Neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994, *United Nations Human Rights*, https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/statuteinternationalcriminaltribunalforrwanda.aspx

[2] Paul Kagame, Reflecting on Rwanda's Past □□□□□ Looking Ahead, *WSJ*, April 7, 2014, https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303456104579485452584630182

[3]Chronology for Tutsis in Rwanda, *Refworld*, https://www.refworld.org/docid/469f38d6c.html

[4] A Foreseeable Genocide: The Role of the French Government in Connection with the Genocide Against the Tutsi in Rwanda, Levy Firestone Muse, 19 April 2021, p. vi, https://www.gov.rw/fileadmin/user_upload/gov_user_upload/2021.04.19_MUSE_REPORT.pdf

[5] Ceyda Acicbe, Fransanın Ruanda Soykırımındaki Rolü, Üçüncü Kısım: Özür Dileme Sırası Fransanın Mı?, *AVİM*, 1 Eylül 2019, https://avim.org.tr/tr/Analiz/FRANSA-NIN-RUANDA-SOYKIRIMINDAKI-ROLU-UCUNCU-KISIM-OZUR-DILEME-SIRASI-FRANSA-NIN-MI#_ftnref1

[6] Martin Plaut, Rwanda report raises issue of motive, BBC, August 5, 2008, http://news.bbc.co.uk/2/hi/7544267.stm

[7] A Foreseeable Genocide: The Role of the French Government in Connection with the Genocide Against the Tutsi in Rwanda, Levy Firestone Muse, April 19, 2021, p.1 https://www.gov.rw/fileadmin/user_upload/gov_user_upload/2021.04.19_MUSE_REPORT.pdf

[8] **Yayınlanan raporlar bu linklerden ulaşılabilir**: Vincent Duclert, La France, le Rwanda et le génocide des Tutsi (1990-1994) - Rapport remis au Président de la République, Mars 26, 2021, https://www.vie-publique.fr/rapport/279186-rapport-duclert-la-france-le-rwanda-et-le-genocide-des-tutsi-1990-1994,

A Foreseeable Genocide: The Role of the French Government in Connection with the Genocide Against the Tutsi in Rwanda, Levy Firestone Muse, April 19, 2021, https://www.gov.rw/fileadmin/user_upload/gov_user_upload/2021.04.19_MUSE_REPORT.pdf

[9] A Foreseeable Genocide..., p.2.

[10] Age, p. 576.

[11] Age, p. 568.

[12] France 'inflicted suffering on Rwanda' with silence over genocide, admits Macron, *Euronews*, May 27, 2021, https://www.euronews.com/2021/05/27/france-inflicted-suffering-on-rwanda-with-silence-over-genocide-admits-macron

[13] Frances Macron admits some guilt for Rwandas genocide, Wisconsins Radio Station, May 27, 2021, https://wtmj.com/national/2021/05/27/frances-macron-admits-some-guilt-for-rwandas-genocide-7/

[14] Fransa'nın Ruanda Soykırımındaki Rolüyle İlgili Rapor Tartışılıyor, VoA, 30 Mart 2021, https://www.amerikaninsesi.com/a/fransa-n%C4%B1n-ruanda-soykirimindaki-rolu-raporu-tartisma-yaratti/5833940.html

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "FRANSA RUANDA SOYKIRIMINDAKİ SORUMLULUĞUNU KABUL ETMEDE BAŞARISIZLIK GÖSTERİYOR ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2021 / 35. Haziran 02. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/FRANSA-RUANDA-SOYKIRIMINDAKI-SORUMLULUGUNU-KABUL-ETMEDE-BASARISIZLIK-GOSTERIYOR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır